

Field : Sport Sciences

Type : Review Article

Received: 21.02.2018 - *Accepted*: 27.05.2018

Hıdırellez Kültünden Dinî Ritüelli Bir Spora: “Kırkpınar Yağlı Güreşleri”¹

Mehmet Alparslan KÜÇÜK¹, Cemal Ersin SİLİK²

¹Gazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü, Ankara, TÜRKİYE

²Gazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, TÜRKİYE

E-Posta: makucuk@gazi.edu.tr

Öz

Hıdırellez, Hızır ile Hz. İlyas’ın yeryüzünde buluşmasını ifade eden bir kavramdır. O, ayrıca yaz mevsimine geçiş amacıyla 6 Mayıs’ta yapılan kutlamanın İslâmî yapıya büründürülmüş biçimi olarak da ön plâna çıkmaktadır. Çünkü Türkler, tarihî süreç içerisinde, “Hıdırellez” adı altında, yazın gelişini kutlama amacıyla çeşitli şenlikler ve panayırılar düzenlemişlerdir. Bu panayırılar ve şenlikler, yeşillik alanlarda ifa edilmiştir/edilmektedir. Zaten kelime olarak, “yeşil, yeşillik, yeşilliği bol olan alan” gibi anlamlara gelen “Hızır/Hızır”, “yeşil” ve “yeşillik” ile özdeşleştirilmiştir/ özdeşleştirilmektedir. Böylece “Kırkpınar Yağlı Güreşleri” de Hıdırellez kutlamaları içerisinde yer alan ve çeşitli yörelerden pehlivanların katıldığı bir gelenek olarak tarihteki yerini almıştır. *Ata sporu* olan ve Osmanlı Dönemi’nde iki şehidin anısı ile başlayarak gelenek haline gelen Kırkpınar Yağlı Güreşleri, dinî ritüelleri bakımından diğer spor dallarından ayrılmaktadır. Türk güreşinin en büyük gösterisini teşkil eden Kırkpınar Yağlı Güreşleri, Mevlid-i Şerif ve dualar eşliğinde Cuma Namazından sonra “Allah Allah” nidalarıyla başlamaktadır. Güreşlerde pehlivanlar, “Ateşten Gömlek” olarak değerlendirilen Kışpeti, İslâmî örf ve adetlere uygun biçimde giymektedirler. Kışpeti giyen pehlivan, Kible’ye dönük olarak “üç İhlas ve Fatiha Sureleri”ni okumaktadır. Kışpette, “Allah’a kulluk, Hz. Muhammed’e ümmetlik ve Pirin Hakkı” olarak tasavvur edilen üç düğüm vardır. Zaten Kibleye dönmeyen ve üç düğümlerin anlamını bilmeyenlerin güreş meydanında olmasının tasvip edilmediği de dile getirilmektedir. Bununla birlikte güreşe hazırlık sürecinde (peşrev) kibleye doğru yönelme gerçekleşmekte ve pehlivanlar diz çökmüş biçimde, üç defa sağ elini yerden dizine, dudaklarına ve başına götürmektedirler. Bu; Pehlivanın gücü, ustalığı ile kibirlenmemesi ve topraktan gelip toprağa döneceğinin, kendisindeki özelliklerin Allah’ın bir emaneti anlamını ihtiva etmektedir. Ayrıca üç adım geri ve ileri gitmenin de dinî bir yorumu bulunmaktadır. Netice olarak Kırkpınar, Hıdırellez Kültü’nün bir parçası olarak İslamlaştırılmış Türklere has, yöresel bir gelenektir ve dinî ritüelleri ile diğer spor dallarından farklı bir yapı sergilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hıdırellez, Kült, Kırkpınar, Güreş

¹ 6. Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi’nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

A Sports with Religious Rituals from Hıdırellez Cult: “Kırkpınar Oil Wrestling”

Abstract

Hıdırellez, which is a concept that expresses the meeting of Khidr and Elijah on the earth. It is also on the foreground as a form of celebration on May 6th, in order to transition to the summer season, as an Islamic structure. In the historical process, the Turks organized various festivals and fairs in order to celebrate the coming of summer, under the name of “Hıdırellez”. These festivals and fairs are performed in the green areas. “Hidir/Khidr” which is inferred as a meaning “green, green area, green area abundant” is identified with “green” and “green area”. Thus, "Kırkpınar Oil Wrestling" took place in the history as a tradition which is included in the Hıdırellez celebrations and participated in various regions by wrestlers. Kırkpınar Oil Wrestling, which is an ancestor sport and became a tradition starting with the memory of two martyrs during the Ottoman Period, is separated from other sports branches in terms of religious rituals. Kırkpınar Oil Wrestling which is depicted as the most beautiful and eximious of greasy wrestling, begins with shout “Allah Allah” accompanied with Mevlid-i Sharif and prayers after the Friday prayer. In wrestling, wrestlers wear Kışpet which is evaluated as “Bed of Nails” according to Islamic customs and traditions. The wrestler who wears Kışpet reads “Three Ihlas and Fatiha surahs” towards Kiblah. Kışpet has three knots which are revive in mind as “Serve Allah, Ummah the Prophet (Muhammad) and Right of Pir”. It is also stated that wrestlers who do not return to Kiblah and who do not know the meaning of the three knots are not allowed to be in the wrestling square. However, in the process of preparing for the wrestling (peşrev), the wrestlers turn towards Kiblah and the wrestlers are kneeling, taking their right hand from the ground three times, to the knees, to their lips and to their heads. It means that the wrestler is not to be arrogant with his power and mastery, wrestler come from the earth and he will turn to the earth again and his own characteristics mean a trust of Allah. There is also a religious interpretation of going three steps back and forth. As a result, Kırkpınar is a local tradition that belongs to the Turks as part of the Hıdırellez cult and exhibits a different structure from other sports branches with its religious rituals.

Keywords: Hıdırellez, Cult, Kırkpınar, Wrestling

Giriş

Hızır ile Hz. İlyas'ın buluşmasını ifade eden Hıdırellez, geçmişten bugüne canlılığını koruyan bir gelenektir. Bu gelenek, İslâm ile özdeşleştirilmiş dinî bir inanış ve uygulama olarak, yazın gelişini/başlangıcını kutlama amacıyla çeşitli şenlikler ve panayırlar şeklinde kutlanmıştır/kutlanmaktadır. Miladi Takvimde 6 Mayıs'ta (Rumi Takvimde 23 Nisan'da) kutlanan bu şenliklerde ve panayırlarda, çeşitli yörelerden pehlivanların katıldığı “*Kırkpınar Yağlı Güreşleri*” de yapılmıştır. Hıdırellez kutlamaları içerisinde yer alan bu güreşler, dinî ritüelleri bakımından diğer spor dallarından farklılık gösteren bir kültür olarak günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir/ettirmektedir.

“*Hıdırellez Kültünden Dini Ritüelli Bir Spora: ‘Kırkpınar Yağlı Güreşleri’*” adlı çalışmada, Hıdırellez Kültü'nün bir parçası olarak “*Kırkpınar Yağlı Güreşleri*”, dinî ritüeller (teferruatlara girilmeden) çerçevesinde genel hatlarıyla konu edilmektedir. Bu bağlamda ritüel/rit, kült, Kırkpınar ile Hıdırellez kavramları analiz edilmiş ve Hıdırellez Kültü çerçevesinde Kırkpınar Yağlı Güreşlerine genel bir bakış yapılmıştır. Ardından da bu güreşlerin dinî ritüelleri birkaç örnek çerçevesinde konu edilmiştir.

A-Ritüel, Kült, Kırkpınar ve Hıdırellez Kavramlarına Genel Bir Bakış

Ritüel/rit, kelime olarak “*bir şey yapmak, dinsel tören ve kurallar*” anlamına gelmektedir. O, belli bir liturji geleneği içerisindeki ayin hayatının bütünü ifade etmektedir. Ritüel, bir inanca sahip olanların ittifak halinde simgesel anlam yükleyerek meydana getirdikleri her türlü geleneksel ve şekilsel uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle ritüel; bilinçli olarak meydana getirilmiş, imkân dahilinde tekrarı olan, biçimlendirilmiş sembolik bedensel davranışlardır. Dolayısıyla ritüeller sosyal bir aktivite ve insanî bir eylem olarak kabul edilmektedir (Hançerlioğlu, 2000: 433; Bell, 2009:VII; Haunerland, 2013:633; Olgun, 2016:83-84).

Latince “*cultus*” kelimesinden gelen ve kelime olarak “*tapım, tapınma*” anlamını ihtiva eden kült, Tanrı'ya, azizlere, atalara veya kutsal kalıntılara, hatıralara karşı yapılan ve dinlerin ayırt edici unsurlarını ihtiva eden törenler bütününe verilen bir isimdir (Hançerlioğlu, 2000: 281; Aydın, 2005:439). O; yüce, kutsal varlıklar etrafında oluşan saygı, tapınma, dua, kurban, ritüeller ve törenler gerektiren inanç ve tapınış olarak da tanımlanmaktadır (Örnek 1971:147; Emiroğlu-Aydın, 2004:519-521).

Kırkpınar adı; Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa komutasındaki kırk yiğitten Ali ve Selim adlı pehlivanların şehit olup gömüldükleri yerden kırk pınarın fişkırması şeklindeki rivayetten gelmektedir. Halk arasında “*Rumeli Güreşi*” olarak bilinen² Kırkpınar Yağlı Güreşleri de ata yadigarı olarak millî ve dinî ritüelleri ile Türk örf, adet ve geleneklerini bünyesinde barındıran ve yardımseverlik, misafirperverlik örneklerinin sergilendiği yarışma esasına dayalı bir güreş biçimi olarak tanımlanmaktadır (Geniş bilgi için bkz. Ayağ, 1983:71-72; Ocak, 1985:139, 146; Atabeyoğlu, 1985:1480; Kahraman, 1989:II/157-159; Sezer, 1999:45; Karahüseyinoğlu vd., 2007:2; Erdem, 2009:7; Dervişoğlu, 2012:169).

² Karakucak güreşleri “*Anadolu Güreşi*”, Padişahın huzurunda yapılan güreşler ise “*Huzur Güreşi*” olarak isimlendirilmektedir.(Atabeyoğlu 1985:1480. Ayrıca bkz. Özcan 1996:319; Erdem 2009:21-22; Tunca 2016:164)

Hızır ve İlyas kelimelerinin birleşiminden oluşan Hıdırellez ise Hızır³ ile Kuran'da (Enam Suresi 85 ve Saffat Suresi 123, 130⁴) konu edilen Hz. İlyas'ın⁵ yılın belli bir zaman diliminde, düzenli olarak su (ırmak/deniz) kenarında, yeşillik alanda veya gül bahçesinde buluşmasını⁶ ve tabiatın canlanmasını ifade eden bir kavramdır. Nevruz ile birlikte "Bahar Bayramları" arasında da zikredilen Hıdırellez, "Nevruz"un bir sonraki aşaması olarak Türklerin "Yer-Su/Sub" ile ilgili inanışlarının, İslam inanç, örf ve adetleriyle birleştirilerek yaz mevsiminin başlangıcını kutlama amacıyla gerçekleştirilen bir uygulamadır (Boratav, 1994:212; Hançerlioğlu, 2000:193; Çobanoğlu, 2000:54; Aras, 2002:47-48; Aktürk, 2014:20; Döğüş, 2015:84).

B- Hıdırellez Kültü Çerçevesinde Kırkpınar Yağlı Güreşleri

Türkler, tabiat unsurlarına ruh atfederek onlara bir canlılık kazandırmış ve anlam yüklemiştir. Anlam yüklenen tabiat unsurlarından biri de "*Mevsimler*" olmuştur⁷. Çünkü Türkler, hayatın geçiş evrelerinde olduğu gibi mevsimlerin dönüm zamanlarını da hayata yeni bir renk katma, canlılık ve hareket kazandırma anlayışı çerçevesinde büyük bir coşkuyla kutlamıştır/kutlanmaktadır. Bu kutlamalardan biri de yaz mevsiminin başlangıcını/gelişini ifade eden *Hıdırellez*'dir (Uca, 2007:113-115).

³ Kuran'da adı açıkça zikredilmeyen ancak Kehf Suresi'nin 60-82. Ayetlerinde dolaylı olarak atıf yapılan Hızır, Orta Asya'da, "*gezmek, seyahat etmek*" anlamını taşıyan ve "*Kut*" veren, kutlu kılan, ilahî kaynaklı varlık ve şahısların ortak adı olarak "*Kıdır*" şeklinde karşılık bulmaktadır.(Çetin 2002:33) Ayrıca "*Ab-ı Hayat*" içerek hayatın cevherine, ölümsüzlüğe sahip olan Hızır, Alevi-Bektaşî inanışlarında da önemli bir yer tutmakta ve yer yer Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hacı Bektaş, Hacım Sultan ile özdeşleştirilebildiği görülmektedir. (Geniş bilgi için bkz. Döğüş 2016:77-100)

⁴ Saffat Suresi'nin 130. Ayeti'nde İlyas kelimesi, İlyasin şeklinde zikredilmekte ve zikredilme biçimi ile ilgili çeşitli rivayetlerden bahsedilmektedir. Bu rivayetlerden birine göre İlyasin isminin, "al" ve "yasin" şeklinde bir tamlamadan meydana geldiği ileri sürülmekle birlikte aynı Surede adı geçen diğer peygamberlerin adlarına "al" takısının eklenmemesi sebebiyle "al Yasin" şeklindeki tamlamanın doğru bir yaklaşım olmadığı da vurgulanmaktadır.(Bkz. Harman 2000:160)

⁵ Hz. İlyas'ın Allah'a inananlardan olduğu, kavmi ile puta tapma konusunda mücadele ettiği ve hayırla anıldığı dile getirilmektedir. İlyas kelimesinin aslının İbrance, "*Yahve Tanrıdır*" anlamına gelen *Eliyah/Eliyahu* olduğu rivayet edilmektedir. Bununla birlikte Yunanca ve Latince "*Elias*" şeklinde kullanılan İlyas isminin, peygamberlik görevini simgeleyen bir lakap olabileceğine de dikkat çekilmektedir. Ancak Hz. İlyas'ın kimliği hususunda farklı rivayetler söz konusudur. Bu rivayetlerden birine göre İlyas, Yahudi ve Hristiyan Kutsal Kitabı'ndaki İlyas ile aynı kişidir. Diğer bir rivayete göre İlyas, İdris peygamberdir. Ancak sayın Ömer Faruk Harman, İdris'in Hz. Nuh'tan önce yaşadığını ve İlyas'ın da Hz. Harun'un torunlarından olduğunu dolayısıyla ikisinin farklı zamanlarda yaşamış iki ayrı peygamber olduğunu vurgulamaktadır.(Bkz. Harman 2000:160-162. Ayrıca örnek olarak bkz. I.-II. Krallar, Yakubun Mektubu 5:17-18, Matta 11:7-14, 16:14, 17:10, 12; Markos 9:11-13, Luka 1:17, 9:8; Yuhanna 1:21...)

⁶ Hızır ile İlyas'ın iki kardeş olduğu veya Hızır (erkek) ile Ellez (kız) adlı iki sevgilinin birbirlerine uzun süre hasret kaldıkları ve nihayetinde hıdırellez gecesinde buluştukları şeklinde farklı inanışlardan da bahsedilmektedir.(Bkz. Acıpayamalı 1978:22-23; Boratav 1994:222; Önal 2008:1192-1193) Bununla birlikte Hızır hakkında çeşitli rivayetler ve efsaneler bulunmaktadır. Bu rivayetler ve efsaneler, Hızır'ın şahsiyeti (kim olduğu), peygamberliği, İlyas ve Musa ile buluşması ile ölümlülüğü-ölümsüzlüğü gibi konular etrafında odaklanmaktadır Ancak çalışmamızda; hem konunun mahiyeti hem de konunun sınırlandırılması zarureti sebebiyle bu tartışmalara ve konulara girilmemiştir.

⁷ Türk takviminde mevsimler; Yaz ve Kış Günleri/Mevsimi olmak üzere iki zaman diliminden oluşmaktadır. Kış Günleri/Mevsimi, Rumi Takvimde, 26 Ekim-23 Nisan (Miladi Takvimde 8 Kasım-6 Mayıs) arasında olup "*Kasım Günleri*"; Yaz mevsimi ise 23 Nisan'dan (6 Mayıs) 26 Ekim'e (8 Kasım) kadar olup "*Hızır Günleri*" (Ruz-ı Hızır) şeklinde isimlendirilmektedir.(Ocak 1985:136; Ocak 1998:313; Boratav 1994:137; Çobanoğlu 2000: 54)

Orta Asya kökenli ve mevsimsel bir kutlama olan Hıdırellez, İslam sonrasında Hızır-İlyas anlayışı çerçevesinde dinî bir yapıya kavuşarak bir kült haline dönüşmüştür. Bu kült çerçevesinde sağlık-şifa bulma, bereket-bolluk kazandırma, kısmet açma ve şans getirme amacıyla genelde güreşleri özelde “*Kırkpınar Yağlı Güreşleri*”ni de kapsayan çeşitli etkinlikler yapılmış ve şenlikler düzenlenmiştir (Bu etkinlikler ve amaçlar için bkz. Acıpayamlı, 1978:23-25; Boratav, 1994:225; Demirci, 2008:77-82; Arslan, 2012:209-231). Çünkü halk arasında Hızır’ın halk arasında zor durumlarda yardıma koşan, iyileri mükâfatlandıran, gezdiği yerleri yeşillığe büründüren, bereket, şans ve bolluk getiren hatta savaşa katılabilen bir şahsiyet olarak ön plana çıktığı görülmektedir (Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ocak, 1985:59-129; Aydın, 1986:51-77; Boratav, 1994:51-222; Döğüş, 2015:84-96). “*Hızır karalarda, İlyas ise denizlerde zor durumda kalan insanlara yardıma koşar, Hızır gibi imdada yetişmek, Kul sıkışmazsa Hızır yetişmez*” şeklinde yaygınlaşan sözler de bunu teyit etmektedir. Hatta 112 Hızır Acil’in kökeninin de buradan geldiği rivayet edilmektedir. Çünkü Hızır, ümitlerin tükendiği, yapılabilecek bir şeyin kalmadığı durumlarda veya zamanlarda çağrılan ve çağırıldığı zamanda mutlaka gelen bir kurtarıcı olarak kabul görmektedir. Ayrıca Hızırın ak sakallı, merhametli, cana yakın ve hoş sohbetli olarak görülebildiği bununla birlikte gariban, kıyafetleri eskimiş, hasta ve zayıf şekilde de görülebildiği ve insanları denediğine de inanılmaktadır. “*Her geceyi Kadir, her gördüğünü Hızır bil*” sözünün kaynağının da bu düşünceden doğduğu ileri sürülmektedir (Acıpayamlı, 1978:23; Uludağ, 1998:410-411; Çobanoğlu, 2000:55; Önal, 2008:1188; Kahraman ve Arıkan, 2015:17; Döğüş, 2015:84-89).

Türk güreşinin en büyük gösterisini teşkil eden Kırkpınar Yağlı Güreşleri’nin tarihte (1940’lı yıllara kadar) Hıdırellez’den üç gün önce başladığından ve Hıdırellez arifesindeki akşam bittiğinden bahsedilmektedir. Buna göre ilk gün, iyi binicilerden oluşan “*Yörük Koşusu*”nun yapıldığı ve ikinci gün ise güreşlerin başladığı dile getirilmektedir⁸. Kırkpınar yağlı güreşleri hazırlıklarının ise Hıdırellez’den on veya onbeş gün önce başladığı beyan edilmektedir. Bu güreşlerin davet simgesi olan kırmızı dipli mumların gönderilmesinin de Kırkpınar ağası tarafından Hıdırellez’den yirmi-yirmibeş gün önce gerçekleştirildiğinden ve bu davet ile Türkiye’nin değişik bölgelerinden hatta çeşitli ülkelerden pehlivanların geldiğinden sözedilmektedir. Zaten Kurtdereli Mehmet Pehlivan ilgili haberde “*Kendisinin Rumeli havalisinin dahi şöhreti olup bahusus Kırkpınar’da Hızır İlyas’da (6 Mayıs) icrası mukarrer ve mutad olan fevkalade güreşlerde dahi büyük bir muvaffakiyeti vardır...*” denilerek Kırkpınar’ın Hıdırellez ile olan ilişkisine vurgu yapıldığı görülmektedir (Atabeyoğlu, 1985:1474; Ayağ, 1983:66-67; Güven, 1999:63, 66; Erdem, 2009:22-23; Delice, 2011:25; Edirne Kırkpınar Er Meydanı 2015:9).

Türkler, yaz mevsiminin başlangıcını ifade eden ve 6 Mayıs’ta yapılan Hıdırellez kutlamaları içerisine sporu da dahil etmiş özellikle yeşil, yeşillik anlayışı çerçevesinde yağlı güreşler tertiplemişlerdir⁹. Çünkü Hızır, “*yeşil, yeşillik, yeşilliği bol olan yer/alan*” anlamında “*ahdar/hadr*” kelimesi ile ilişkilendirilmektedir. Hatta Hızır ile yeşillik arasındaki ilişkinin,

⁸ Bu özellik, Türkiye’nin değişik bölgeleri başta olmak üzere Orta Doğu’nun, Orta Asya’nın ve dünyanın birçok yöresinde de farklı adlarla zikredilen Hıdırellez törenlerinde çocukların ve gençlerin güreştirildiği belirtilmektedir.(Bkz. Aktürk 2014:73-78; Uca 2007:116-138) Güreşler sadece Hıdırellez’de değil her türlü bayramlarda ve şöenlerde de ön plana çıkan bir spor olmuştur. Örneğin Söğüt’te, Ertuğrul Gazi Türbesi yakınında büyük bir panayır kurulduğundan ve davul, zurnalar eşliğinde pehlivan güreşlerinin düzenlendiğinden bahsedilmekte hatta bu şenliğin dört veya beş gün sürdüğü dile getirilmektedir.(Boratav 1994:211)

⁹ Türklerin, İslâm öncesi yaşamlarında yaz mevsiminin başlangıcını kutlama amacıyla Gök Tengri adına kurbanlar kestigi, kırmızı içtiği ve güreş başta olmak üzere çeşitli spor dallarından oluşan şenlikler düzenledikleri bilinmektedir.(Bkz. Güven 1999:64; Arslan 2012:204)

Hızır'ın içtiği cennet suları sebebiyle bastığı/oturduğu her yerin yeşile dönüşmesinden, her zaman yeşil giymesinden ve dokunduğu kimsenin elinin yeşil olmasından kaynaklandığı rivayet edilmektedir. Bu husus, “*Hızır otsuz kuru bir yere otururdu da ansızın o otsuz yer yeşillenerek peşi sıra dalgalanırdı*” hadisinde de açıkça zikredilmektedir. Dolayısıyla Hıdırellez bazı yörelerde halk arasında “*Yeşil Gün*” veya “*Yeşillik Bayramı*” adıyla da bilinmektedir (Ocak, 1985:60-61; Aydın, 1986:54,67; Boratav, 1994:222; Çelebi, 1998: 406; Çobanoğlu, 2000:54; Önal, 2008:1191; Arslan, 2012:207; Döğüş, 2015:79).

Türklerde Hıdırellez; yeşil/yeşillik anlayışı ekseninde, kırsal, yeşillik alanlarda veya *Hıdırlık* adı verilen alanlarda, yatırlarda ve türbelerde kutlanmıştır. Bu kutlamalar içerisinde ateş üzerinden atlama ve güreş başta olmak üzere çeşitli eğlenceler, şenlikler düzenlenmiş ve oyunlar tertip edilmiştir. Böylece Kırkpınar Yağlı Güreşleri de Hıdırellez kutlamaları içerisinde bir gelenek olarak tarihteki yerini almıştır. Bu anlayış çerçevesinde “*Yaz/Çayır eğlencesi*” olarak da bilinen Hıdırellez'in ifa edilmesi hem “*Yer-Sub/Su Kültü*” hem de “*Atalar Kültü*” ile ilişkilendirilmiştir. Çünkü Türklerde her şeye bir ruh atfedilmiş ve “*yer-su*” da ruha sahip unsurlardan olmuştur (Roux, 1994:114-115; Ocak, 1998: 315; Baykara, 2001:205; Uca, 2007: 114-115; Arslan, 2012:204, 206; Döğüş, 2015:88-89. Ayrıca bkz. Günay ve Güngör, 1998:51-64)

Genel anlamda Hıdırellez Kültü çerçevesinde yorumlanan ve tahmini olarak X. Yüzyılda ortaya çıktığı kabul edilen Kırkpınar, panayırlarda¹⁰ genellikle son gün tertiplenen bir gelenek olmuştur.¹¹ Zaten Rumca bir Pazar yerini ifade eden Panayır kelimesinin mahiyetinin genişleyerek sportif faaliyetlerini kapsamasının kaynağının Türkler olduğuna dikkat çekilmektedir. Çünkü Peçenek Türkleri ile başlayan Kırkpınar geleneğinin, “*Oğuz Töresi*” ile tamamen Türk kimliğine büründüğü ve bugünkü Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin temelinin atıldığı dile getirilmektedir (Ayağ, 1983:67, 72; Kahraman, 1989:I/70-73; Kahraman, 1989:II/159; Güven, 1999:65-66; Dervişoğlu, 2012:53).

Panayırlarda ifa edilen Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin en önemli özelliği, pehlivanların güçlerini göstermeleri ve ustalıklarını sergilemeleridir. Bu ustalığın adı “*Pehlivanlık/Pehlevanlık*”¹²’tır. Çünkü güreş, temelde Türklerin savaşa hazırlık amacıyla yaptıkları bir idmandır, eğitimidir. Bu idman/eğitim, tarihten bugüne kadar bir Türk geleneği olarak yaşatılmıştır/yaşatılmaktadır. Kırkpınar güreşleri de bu geleneğin bir parçası olmuştur. Hatta Osmanlı döneminde, hem güreşte hem de okçulukta başarılı olanlara “*Pehlevan*” denildiği ve Pehlivanlığın alplik ile özdeşleştirildiği ifade edilmektedir. Hacı Bektaş Velayetnamesindeki “... *Uluların adına ay doğmuş alp dirler, bunlar oğuz ata isimleridir ve hem alp demek Oğuz dilinde pehlevan dimekdir.*” şeklindeki ifade de bunu teyit etmektedir. Ayrıca Selçuklularda savaş kahramanlarına “*Pehlivan*” denildiği belirtilmekte ve Fatih Sultan Mehmet, Yıldırım

¹⁰ 26 Nisan 1902 tarihli Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgelerinde, Edirne’de her yıl düzenli olarak Kırkpınar ve Elmalı adlarıyla panayırlarda güreşler hatta at yarışları yapıldığı belirtilmektedir.(Bkz. <http://www.edirne.kirkpınar.com/tr/arsiv/7-osmanli-donemi-belgeleri>, 23.02.2018)

¹¹ Kırkpınar Güreşleri, günümüzde Temmuz ayının ortalarında yapılmakta ve genel olarak iki gün sürmektedir.

¹² Farsça bir kelime olan Pehlivan/Pehlevan; kahraman, yiğit, yürekli, cesur, iri vücutlu, kaba saba, doğru sözlü, bekçi, koruyucu, savaşçı gibi anlamlara gelmektedir. Halk arasında güçlü kuvvetli olup iyi güreşemeyen veya yenilen güreşçiler için “*pehlivanlığı az*” tabirinin kullanılması da bu kavramın anlamını teyit etmektedir. (Güven 1999:67; Dervişoğlu 2012:33-34; Gökçaya 2014:6)

Beyazıt, Yavuz Sultan Selim¹³ ve IV. Murat gibi birçok padişah ve şehzadeler pehlivan kabul edilmektedir (Güven, 1999:25, 28, 67-69; Gökkaya, 2014:5-6).

Koca Yusuf, Kel Aliço (Gaddar), Geçginli Yusuf, Edineli Kara Emin, Ahmet Taşçı, Recep Kara ve İsmail Balaban gibi nice pehlivanlara¹⁴ ev sahipliği yapan Kırkpınar; Türkistan'ın önemli şahsiyetlerinden Ahmet Yesevi'nin talebesi ve alperen Sarı Saltuk (Saltuk Dede/Baba) ile özdeşleştirilen bir spordur. Çünkü rivayete göre Hz. Muhammed, hocasının emriyle Anadolu'ya gelen ve Edirne'yi ele geçiren ilk Türk beyi Sarı Saltuk'a rüyasında görünür ve ona "Edirne'yi fethet! Bu diyar, darünnasırdır/yardım diyarıdır. Burasını küffar elinde koymayın!" der. Bu rüya üzerine Sarı Saltuk ile beraberindekiler, Çanakkale Boğazı'na ve Edirne'ye kadar gelirler. Böylece Edirne ilk defa Sarı Saltuk tarafından 1264'te fethedilir¹⁵ ve bu hâkimiyet, 1304'e kadar devam eder. Bu süreçte, Kırkpınar güreşleri başlar. Dolayısıyla Kırkpınar'da ilk defa Türk güreşini yaptıran kişinin Sarı Saltuk olduğu ve onun Rumeli Türkleri arasında çok iyi bir pehlivan, "cihan pehlivani" olarak tanındığı dile getirilmektedir. Hatta Sarı Saltuk'un Hıristiyanları İslam'a davet ederken çeşitli kerametler sergilemekle birlikte ve Hıristiyanlarla güreş tuttuğu, yendiklerinden Müslüman olmasını istediği de rivayet edilmektedir. Bu nedenle Kırkpınar dualarında da Sarı Saltuğa atıfta bulunmaktadır (Ayağ, 1983:74-76; Kahraman, 1989:II/163; Erdem, 2009:9; Delice, 2011:16-19; Dervişoğlu, 2012:53-59).

Edirne daha sonraki süreçte Süleyman Paşa (1350'li yıllarda) ve Murad Hüdavendigâr (1361 yılında) tarafından fethedilir. Bu fetih sürecinde Murad Han, silah arkadaşlarıyla birlikte bir Hıdırellez Günü, Kırkpınar'da iki şehidin mezarını ziyaret eder ve Fatıha Suresini okur. O, iki şehidin anısına kendisine güvenenlerin (kendisi de dâhil olmak üzere) güreşmesini ister ve bir ferman yayınlar. O fermanında; "Burada Han ve Hakan yoktur... Burası er meydanıdır. Herkes bütün hünerini göstermelidir. Eğer padişahım diye bana karşı Kırkpınar'ın gerektirdiği gibi güreşmezseniz dünyada ve ahirette sizden davacı olurum!" buyurur. Bu sözler de, günümüz "Kırkpınar'ın Anayasası" haline gelir ve bu uygulama günümüze kadar gelenek olarak yaşatılır¹⁶ (Erdem, 2009:13-15; Delice, 2011:19-23).

¹³ Yavuz Sultan Selim'in oğlu Çelebi Mehmet de güreşmesinden ötürü "Güreşçi Çelebi" olarak şöhret kazandığı da belirtilmektedir.(Gökkaya 2014:7)

¹⁴ Bu kişiler; Türkiye'nin başpehlivanlarıdır. Ancak bu isimler ile birlikte adını zikredemediğimiz nice isimler vardır. Başpehlivanlık; Kırkpınar'da tüm pehlivanları yenenler için sözkonusudur. Edirne Kırkpınar'da kazanılan başpehlivanlık, tüm Türkiye'ye mâl edilmekte ve baş pehlivanlığı kazanan "Türkiye Baş Pehlivani" unvanını elde etmektedir. Bu unvan, daha sonraki seneye kadar devam etmektedir.(Güven 1999: 68)

¹⁵ Edirne daha sonra Aydınoğulları (ikinci fetih) ve Osmanlı Devleti (17 kez) tarafından fethedilir.(Erdem 2009: 9) Ancak Edirne'nin fethi ile ilgili farklı tarihlerden söz edilebilmektedir. Bu farklı tarihlendirmenin sebebi, kaynaklardaki yetersizlikler ile birlikte Hicri takvimin Miladi takvime çevrilmesi ile meydana gelen hesap hatalarına dayandırılmaktadır.(Bkz. İncelik 1993:137-159; Erdem 2009:7)

¹⁶ Kırkpınar'ın oluşumu ve adı ile ilgili çeşitli rivayetler sözkonusudur. Bu rivayetlerden bir tanesi şöyledir: "XIV. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin genişleme sürecinde Şehzade Süleyman babası Orhan Gazi tarafından Avrupa'ya-Rumeli'ne geçmekle görevlendirilmiştir. Böylece Süleyman, kırk alperen arkadaşıyla Rumeli'ne gelirler... Süleyman'dan sonra şehzade Murad ve kırk yiğit, savaşa hazırlık amacıyla fırsat buldukça birbirleriyle güreşmektedirler. Bunlardan 38'i güreşlerini sonuçlandırmış, ancak iki yiğit bir türlü yenilememiştir. Yolları Edirne yakınlarına, Arda nehri boylarına ve bu güzel nehir kenarındaki Simovina yakınındaki çayırığa düşer. Yine güreşe devam ederler ama iki can yiğit yine yenilemezler. Pes etmeyi de birbirlerine ihanet görürler. Uсталık, kuvvet, maharet gibi sahip buldukları bütün güçleri kullanırlar. Akşam olmuştur, güreşleri hâlâ devam etmektedir. Gönülceğizleri bu kadar yükü kaldıramaz ve şehit olurlar.

Abdülaziz'in padişahlığı döneminde seyirlik bir oyun haline gelen Kırkpınar Yağlı Güreşleri; hem Hıdırellez Kültü ile ilişkisi hem de dinî ritüelleri ile önemli bir kültür mirasıdır. Zaten bu özelliklerinden dolayı Kırkpınar Yağlı Güreşleri, Türkiye'nin 2008 yılında ilk defa katıldığı "Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Ödülü"nü kazanmış ve 16 Kasım 2010 tarihinde de UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültür Mirası'nın Temsili Listesi'ne dahil edilmiştir.(Baykara, 2001:215-216; Tunca, 2016:5) Ancak "ağa"lığından "cazgir"liğine kadar her alanda dinî ve ahlâkî boyutu olan Kırkpınar'ın günümüzde öneminin kaybolmaya başladığı da zikredilmektedir (Delice, 2011: 32-33). Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile ilgili 2005 yılında yapılan anketlerde, güreşleri izleyenlerin %66'lık dilimin 41 yaş ve üzeri, %39.4'lük dilimin ise 51 yaş ve üzeri kişilerden oluşması; dolayısıyla en yüksek katılım oranının 41 ile 50 yaş aralığında gerçekleşmesi ve bununla birlikte güreşleri izlemeye gelenlerin %45.7'lik dilimin ilkökul mezunu olması da özellikle gençlerin ve üniversite mezunlarının güreşlere olan ilgisinin azlığının bir örneğini oluşturmaktadır (Geniş bilgi için bkz. Küçükaltan vd.. 2005:1-22).

1928 yılına kadar ağalar tarafından organize edilen Kırkpınar Yağlı Güreşleri, ekonomik sebeplerden dolayı bir dönem, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından desteklenmiştir. 1945 yılından sonra da Edirne Belediyesince yürütülmeye başlanmıştır. (Polen, 1999:11) Edirne Belediyesi de, Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali ile ilgili sözlü, görsel, yazılı ve dijital ortamdaki bilgi ve dokümanları gelecek nesillere aktarabilme ve önem kazandırma amacıyla 2014 yılında "T.C. Edirne Belediye Başkanlığı Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali Bilgi ve Dokümantasyon Merkezi" adıyla bir merkez oluşturmuştur.(Tunca, 2016:6)

C- Kırkpınar Yağlı Güreşlerinde Dinî Ritüeller

Türkler, İslam'ın kabulünden önce benimsedikleri bazı gelenekleri, İslam sonrasında da idame ettirmişlerdir. Ancak Türkler, İslam öncesi inanışlarından İslam'a uygun olmayanları çıkartmış, bir kısmını İslami yapıya kavuşturmuş ve bir bölümünü de değiştirmeden "örf" olarak yaşatmıştır (Küçük ve Küçük, 2011:16,58). "Kırkpınar Yağlı Güreşleri" de İslami kisveye büründürülerek idame ettirilen ve dinî ritüellerin kendisini hissettirdiği geleneklerden biri olmuştur.

Güreşin temeli, Hz. Adem'in Kuds-i Ovası'nda çift sürerken Cebrail ile güreşmesine dayandırılmaktadır. Dolayısıyla bu dayanak çerçevesinde güreşin peygamberlik düzeyindeki piri Hz. Adem kabul edilmektedir. Hz. Adem'den başlayan bu pirlilik, Hz. Muhammed hatta "Allah'ın ve Resülü'nün arslanı" lakaplı Hz. Hamza ile devam ettirilmiştir¹⁷. Çünkü Hz. Muhammed de gücüyle övünen dönemin ünlü pehlivanı Rukane İbnu Abdi Yezid ile

---

(Çünkü Türkler, savaşa hazırlık esnasındaki ölümden de şehit olduğuna inanmışlardır. Ayrıca o dönemlerde güreş için herhangi bir zaman sınırlaması yoktur.) *Böylece Şehzade Murad ve can yoldaşları bu iki şehidi, canlarını teslim ettikleri yere defnediler ve Avrupa içlerine sefere devam ederler. Günler sonra dönüşte bir Fatiha okumak için arkadaşlarını defnettikleri mübarek mekâna uğrarlar. (Zaten pehlivanların mezarlarını ziyaret etmek ve dua etmek, o dönemden kalan bir gelenektir.) Bir de bakarlar ki bu mekânda kırk tane pınar doğmuş ve Arda'ya doğru akıp gitmekte... Bu durumu ise arkadaşlarının Allah rızasına, Kırklar derecesine kavuştuğunun işareti sayarlar ve buraya "Kırklar Pınarı" derler. Söylene söylene de 'Kırkpınar' olur..."* (Delice 2011:18-19, 26. Ayrıca bkz. Sezer 1999:35-44; Erdem 2009:16-17)

¹⁷ Türk pehlivanlarının, Veli Mahmut Pir-i Yar'ı pehlivanların piri olarak kabul ettikleri, bazı güreş salâvatlarında da Hz. Hamza'nın pehlivanların piri olarak gösterildiğine de dikkat çekilmektedir.(Fişek 1985: 32; Sezer 1999:59)

güreşmiştir¹⁸. Hz. Muhammed güreşte, Rukane'yi yenmiş ve onun Müslüman olmasını sağlamıştır. O, bu güreşten sonra “*Asıl pehlivan güreşte karşısındakini yenen değil, öfkelenildiği, sinirlendiği zaman sinirini, öfkesini yenebilendir...*” diyerek güreşin temel felsefesini de ortaya koymuştur. Bu felsefe, bugün genelde sporun, özelde “*Kırkpınar*”ın temel esasını oluşturmuştur (Özcan, 1996:318; Güven, 1999:77-81).

Kırkpınar Yağlı Güreşleri; hem ekonomik, sosyal ve millî hem de dini unsurları bünyesinde barındıran bir spordur. Çünkü Kırkpınar Yağlı Güreşleri ile değişik yörelerden pehlivanların katılımının sağlandığı bir dayanışma ve yardımlaşma örneği gösterilmektedir. Ayrıca Mehter Marşı, bayrak ve diğer millî değerlerimiz güreşe yansıtılarak hem millî hem de ahlâkî değerlerimiz yaşatılmakta hatta örnek olarak sergilenmektedir (Güven, 1999: 69-72).

Kırkpınar Yağlı güreşleri, dinî ritüelleri ihtiva eden bazı esaslara ve uygulamalara sahiptir¹⁹. Bu esaslar ve uygulamalar çerçevesinde Kırkpınar Yağlı Güreşleri, davul-zurna²⁰ eşliğinde dualar ve dinî törenlerle Cuma günü başlamaktadır. Bu, Kırkpınar'ın en önemli ve belirgin özelliklerindedir. Güreşler başlamadan önce Cuma Namazı kılınmakta, ölmüş pehlivanların mezarları ziyaret edilmekte ve hatimler indirilmektedir. Hatta Cuma hutbelerinde de pehlivanlık ve Kırkpınar güreşleri üzerine konuşmalar yapıldığı dile getirilmektedir. Dolayısıyla Pehlivanlar da güreş alanına duasız ve abdestsiz çıkmamaya özen göstermektedirler (Ayağ, 1983:87-88; Fişek, 1985:32; Güven, 1999:73-74; Sezer, 1999:62). Kırkpınarda kullanılan yağların içerisine gülsuyu döküldüğü de belirtilmektedir (Sezer, 1999: 59).

Kırkpınar Yağlı Güreşlerinde dinî unsurların örneklendirilmesi bakımından pehlivanlar ön plana çıkmaktadır. Buna göre pehlivanlar, diz altından göbeğe kadar olan ve evliyalara, kırklara işaret amacıyla kırk parçadan oluşan kispeti/kısveti giymeden önce iki rekât namaz kılmakta, dua etmekte ve kibleye yönelerek kispetin ön kasmağını öpmektedir. Ardından da önce sağ ayağını sonra sola ayağını geçirerek giymektedir (Kahraman, 1989:I/94; Sezer, 1999: 59; Güven, 1999:74; Delice, 2011:28-29). Çünkü kispet, pehlivanın en önemli parçası olarak görülmektedir. “*Kispet pehlivanın yarısıdır*” sözü de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu önemi sebebiyle tarihte ilk defa kispet giyilmesi durumunda “*Kispet Giyme Töreni*”nin yapıldığı ve kispet giyme zamanının da pehlivanın ustası tarafından belirlendiği dile getirilmektedir. Hatta kispet giyenin, ateşten gömlek giymiş sayıldığı belirtilmektedir. Kispeti giyen pehlivanın onun hakkını vermeye, alperen gibi davranmaya; haktan, adaletten ve güzel ahlâktan ayrılmamaya gayret gösterdiği aksi takdirde güreşten men edildiği de vurgulanmaktadır. Ayrıca pehlivanların, güreşi bıraktıklarında kispetlerini evdeki misafir odalarından birinin duvarına astıklarından da söz edilmektedir (Kahraman, 1989:I/96,99; Sezer, 1999:59; Delice, 2011:29).

¹⁸ Hz. Muhammed'in Rukane'nin dışında başkalarıyla da güreştiği bununla birlikte askere alım amacıyla her yıl düzenlenen törenlerde, ergenlik çağına gelen çocukların birbirleriyle güreştikleri ve Hz. Hasan ile Hüseyin'in de Hz. Muhammed'in huzurunda güreştikleri bilgisi verilmektedir.(Özcan 1996:317-318)

¹⁹ Güreş kelimesinin, Kutadgu Bilig'de, “*kötülüklerle mücadele*” anlamında kullanılmış olduğunun belirtilmesi de spor ile din arasındaki ilişkinin bir göstergesidir.(Dervişoğlu 2012:27) Ayrıca Anadolu'nun birçok yerinde “*Güreş/ Pehlivan Tekkeleri*”nin oluşturulması ve bu tekkelerdeki şeyh-mürît ilişkisi ile güreşlerdeki usta-çırak ilişkisinin özdeşleştirilmesi din ile sporun ortak payda içerisindeki yerini açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü tarihte her güreşçi bir tekkeye bağlı olduğu belirtilmektedir.(Bkz. Fişek 1985:30, 32-37; Özcan 1996:318-319) XIV. yüzyılın ilk yarısında kurumlaşan Kırkpınar yağlı güreş şölenlerinin tekkeler arası nitelik taşıdığına vurgu yapılması da bunun bir göstergesini oluşturmaktadır.(Fişek 1985:34)

²⁰ Türk geleneğinde davul-zurna; düğün, savaş ve güreşlerde çalınmaktadır.(Delice 2011:28)

Pehlivanlar, kıspete düğüm atarken, ilk düğümü Allah, ikinci düğümü Hz. Muhammed ve üçüncü düğümü de Hz. Ali için atmaktadır. Hatta bu düğümlerin sağa uzatılan kısmının Hz. Hasan'a, sola uzatılan kısmının ise Hz. Hüseyin'e işaret kılındığına vurgu yapılmaktadır (Güven, 1999:75). Ancak bir başka kaynakta bu düğümlerin Allah'a kulluğa, Hazret-i Muhammed'e ümmet olmaya ve pirin ve ustanın hakkına işaret amacıyla atıldığı rivayet edilmektedir (Bkz. Delice, 2011:28). Ayrıca paça bendinin üç kat sarıldığı ve bunların “*Şeriatte üstüvar ol, tarikatde payidar ol ve hakiketten haberdar ol*” anlamına geldiği, dolayısıyla bu üç katın tasavvuftaki “*şeriat, tarikat ve hakikat*” üçlüsüne işaret ettiği belirtilmektedir (Güven, 1999:75; Delice, 2011:28).

Pehlivanlar güreşe hazırlanırken (Peşrev/Pişrev) topluca “*Allah Allah*” nidalarıyla, Hz. Muhammed salavatlarıyla²¹ Kibleye doğru yönelmekte ve ileri-geri üç adım atmaktadırlar. Birinci adım, Allah, ikinci adım Cebrail ve üçüncü adım da Hz. Muhammed adına atılmaktadır (Kahraman, 1989:I/90; Güven, 1999:76; Delice, 2011:28). Peşrevin başlangıcında pehlivanlar, sağ elini, diz çökmüş biçimde yere dokundurarak üç kez dizine, ağzına ve başına görürüler. Pehlivanların bu davranışı, “*Ey pehlivan! Gücün ve ustalığınla mağrur olma! Topraktan geldin yine toprak olacaksın ve sahip bulunduğun nimetlerin hesabını vereceksin... Gücün ve malın fazlalığı mesuliyeti fazlalştırır*” şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca pehlivanların birbirlerinin sırtlarını sıvazlamasının da iki anlamı vardır. Bunlardan birincisi rakibin iyi yağlanıp yağlanmadığını kontroldür; ikincisi ise helalleşmektir (Delice, 2011:26, 28). Zaten pehlivanların güreşten önce kibleye karşı durmanın, peşrevde yeri öpmenin, rakibin topuğunu ellemenin, kasnak ipindeki üç düğümün ne anlama geldiğini bilmesi gerektiğine dikkat çekilmesi de bu esasların hem Kırkpınar hem de Pehlivan için önemini açıkça ortaya koymaktadır (Delice, 2011:109).

Kırkpınar'da kibire, üstün görmeye yer yoktur. Pehlivanlar, galibiyet durumunda da mağlubiyet halinde de birbirlerini kaldırıp teselli etmekte hatta ustasını yenen pehlivan, ustasının elini öpmektedir (Güven, 1999:74). Çünkü ahlâk, tüm sporcular için olduğu gibi pehlivanlar için de temel esastır. Ahlâkı iyi olmayan pehlivan, güreşleri kazansa da toplum tarafından yadırganmaktadır (Kahraman 1989:I/74). Boş zamanlarında güreş seyreden ve en sevdiği sporun güreş olduğunu beyan eden Atatürk'ün “*Ben sporcumun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim*” sözü de bunu teyit etmektedir (Bkz. Erdem, 2009:24-26). Bununla birlikte spordaki şike olayının Kırkpınar'da olması ciddi bir olay olarak değerlendirilmekte ve şike, Kırkpınar'da en büyük ahlâk sorunu olarak kabul edilmektedir (Kahraman, 1989:I/87).

Kırkpınarda “*Cazgır*” adı ile güreşi sunan veya davet eden bir kişi vardır. Osmanlı metinlerinde, Cazgır yerine “*salâvatçı, temaşacı, duacı ve meydan şeyhi*” gibi tabirlerin kullanıldığından bahsedilmektedir. Zaten cazgır, etkili ve gür bir ses tonuna sahip olan, güreş duası okuyabilen ve pehlivanlığı tüm yönleriyle bilebilme yeteneğine sahip kimselerden olmaktadır (Ayağ, 1983:112; Kahraman, 1989:I/76-77; Erler ve Özyurt, 2012:40). Cazgır tarafından okunan dualarda Allah'a, Hz. Muhammed'e ve Hz. Hamza'ya göndermeler vardır.

“*Allah Allah*

Hoca-i Alem

Seyyid-i Kainat ve Mucizi mevcudat

²¹ Selçuklular döneminde de güreşlerde, Hz. Muhammed'e salavat getirildiği, dua okunduğu ve Hz. Hamza'nın adının anıldığı dile getirilmektedir (Özcan, 1996:318)

Pür kemal cemal

Muhammed Mustafa'ya selavat..."

"Allah Allah illallah

Muhammedü resulullah

Pehlivanlarımıza kuvvet versin yüce Allah

Hem de yardımcı olur inşaallah

Alkışlarla hep beraber

Diyelim bu genç pehlivanlarımıza maşallah..."

"Hoş geldiniz, safa geldiniz erler meydanına

Şeref verdiniz zümrüt Kırkpınar'a

Besmele ile kispetleri çektiniz

İnce bele Okudunuz üflediniz hazret-i pire

Söğüt dalından odun olmaz...

Her ananın doğurduğundan pehlivan olmaz

Hey hey Allah Allah illallah

Hayırlar gele inşaallah

Pirimiz Hamza Pehlivan

Aslımız neslimiz pehlivan

İki yiğit çıkmış meydane

Biri birinden merdane

Biri here, biri kare

İkisinin de zoru pare

Alta geldim diye yerinme

Üste çıktım diye sevinme

Alta gelirsen apış

Üste çıkarsan yapış

Vur sarmayı kündeden at

Gönder Muhammed'e salavat

Seğirttim gittim pınara

Allah ikinizin de işini onara!" şeklindeki dualar da örneklerden bazılarıdır (Diğer örnekler için bkz. Ayağ, 1983:87-89,102-107; Kahraman, 1989:I/77-81; Özcan, 1996:320; Gözükızıl, 2013:425-438). Evliya Çelebi'nin de IV. Murad'ın vezirleriyle yaptığı güreşte cazgırlık yaptığı ve *"Ankara'da er yatar, Rum'da Sarı Saltuk Mehmet Buhari, Ton giyer, tuman çeker"* duasını okuduğu rivayet edilmektedir (Delice, 2011:17).

Tartışma ve Sonuç

Türkler, Hıdırellezi geçmişten bugüne bir gelenek olarak yaşatmıştır/yaşatmaktadır. Hızır ile Hz. İlyas'ın yeryüzünde buluşmasını ifade eden Hıdırellez, İslâmî yapıya büründürülmüş dinî bir inanış, uygulama olarak devam etmiştir. Türkler, Hıdırellezi Miladi Takvimde 6 Mayıs (Rumi Takvimde 23 Nisan'da) yeşillik alanlarda, su kenarlarında yazın gelişini kutlama amacıyla çeşitli şenlikler ve panayırar şeklinde kutlamışlardır. Bu kutlamalar arasında güreşler, özellikle yağlı güreşler de yer almıştır. Bu yağlı güreşler arasında en önemlisi de çeşitli yörelerden pehlivanların katıldığı “*Kırkpınar Yağlı Güreşleri*” olmuştur.

Kırkpınar Yağlı Güreşleri muhtevasında çeşitli dinî ritüelleri barındırması bakımından diğer spor dallarından farklılık göstermektedir. Kibirin tasvip edilmediği bu güreşler, dinî törenler eşliğinde dualar eşliğinde Cuma günü başlamaktadır. Ayrıca Cuma Namazı da kılınmakta, ölmüş pehlivanların mezarları ziyaret edilmekte ve hatimler indirilmektedir. Güreşe hazırlık “*Allah Allah*” nidalarıyla, Hz. Muhammed salavatlarıyla Kibleye doğru yönelik olarak ileri-geri üç adım atma şeklinde gerçekleştirilmektedir. Kırkpınar yağlı güreşlerinde dini ritüellerde pehlivanlara önemli rol biçilmektedir.

Buna göre Pehlivanlar güreş alanına abdestli olarak dua ederek çıkmaya özen göstermektedirler. Hatta onlar, kısıpeti/kısveti giymeden önce de iki rekat namaz kılmakta, ardından dua edip kibleye yönelerek kısıpetin ön kasnağını öpmektedir. Çünkü kısıpet, pehlivan için büyük bir önem ve kutsiyet taşımaktadır. Bu bağlamda kısıpete düğüm atılırken de ilk düğüm Allah, ikinci düğüm Hz. Muhammed ve üçüncü düğüm de Hz. Ali için atılmaktadır. Hatta bu düğümlerin sağa uzatılan kısmı Hz. Hasan, sola uzatılan kısım Hz. Hüseyin'e işaret kılınmaktadır. Bununla birlikte Kırkpınar güreşlerinde, peşrevinden cazgırına kadar her türlü faaliyet ve eylemde dinî bir esas kendisini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1978). “Türkiye’de Bahar Bayramı Hıdırellez”, *Antropoloji Dergisi*, S. 8, s. 21-25.
- Aktürk, S. (2014). *Türkiye’de Hıdırellez Etrafında Oluşan Folklorik Unsurlar Üzerine Bir İnceleme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aras, E. (2002). “Türklerde Hıdırellez Geleneği”, *Milli Folklor*, Yıl 14, S. 54, s. 39-54.
- Arslan, F. (2012). “İstanbul’da Hıdırellez Geleneğinin Geçmişi, Bugünü ve Yarını: Ahırkapı Örneği”, *Folklor/Edebiyat*, C.18, S.71, 3, s. 201-235.
- Atabeyoğlu, C. (1985). “Tanzimattan Cumhuriyete Spor”, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 1474-1489.
- Ayağ, A. (1983). *Türklerde Spor Geleneği ve Kırkpınar Güreşleri*, İstanbul, Divan Yayınları.
- Aydın, M. (1986). “Türklerde Hızır İnanıcı”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.2, s. 51-77.
- Aydın, M. (2005). *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Konya.
- Baykara, T. (2001). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*, Ankara, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayın: 252.

- Bell, C. (2009). *Ritual Theory, Ritual Practice*, Oxford University Press.
- Boratav, PN. (1994). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Çelebi, İ. (1998). “Hızır”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, s. 406-409.
- Çetin, İ. (2002). “Türk Mitinde Kut İyesi Kıdır ve Medeniyetin Değişikliğinde Kıdır’dan Hızır’a Geçiş”, *Milli Folklor Dergisi*, S. 54, s. 30-34.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). “Yapısal Ve İşlevsel Bakımdan Geleneksel Bayramlar Bağlamında Nevruz Ve Hıdrellez”, *TürkBilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S.1, s. 51-59.
- Delice, H. (2011). *Kırkpınar Türklerde Spor Anlayışı ve Kırkpınar Ruhu*, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Demirci, H. (2008). *Türk Kültüründe Bayram Anlayışı ve Türk Dünyasında Bayramlar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Dervişoğlu, M. (2012). *Kırkpınar Güreşleri’nin Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Döğüş, S. (2015). “Anadolu’da Hızır-İlyas Kültü ve Hıdrellez Geleneği”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 74, s. 77-100.
- Edirne Kırkpınar Er Meydanı. (2015). *Edirne Belediyesi Yayınları*.
- Emiroğlu, K., Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Erdem, H. (2009). *Doğuşundan Günümüze Kırkpınar Güreşleri*, Edirne, Ceren Yayıncılık.
- Erler, MY., Özyurt, S. (2012). “Türk Kültüründe Kadimden Günümüze Ulaşan Sosyal Örgütlere Dair Bir Misal: Salâvatçılıktan Cazgırlığa”, *Studies of The Ottoman Domain*, C.2, S.2, Şubat, s. 39-56.
- Fişek, K. (1985). *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Gökkaya, ÖK. (2014). *Kıspet*, Ed. Fatih Genel, Çanakkale, Zeytin Yayın Grubu.
- Gözükızıl, Ö. (2013). *Çanakkale Halk Kültürü I*, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları No: 106.
- Günay, Ü., Güngör, H. (1998). *Türk Din Tarihi*, Kayseri, Laçın Yayınları.
- Güven, Ö. (1999). *Türklerde Spor Kültürü*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Harman, ÖF. (2000). “İlyas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 22, s. 160-162.
- Hauerland, W. (2013). “Ritüel”, *İslamiyet-Hıristiyanlık Kavramları Sözlüğü*, Ankara, C.2, s. 633-634
- <http://www.edirnekirkpinar.com/tr/arsiv/7-osmanli-donemi-belgeleri>, 23.02.2018.
- İnalçık, H. (1993). “Edirne’nin Fethi”, *Edirne Edirne’nin Fethi 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kahraman, A. (1989). *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, Ankara Kültür Eserleri Dizisi, C. I-II.

- Kahraman, N., Arıkan, R. (2015). “Orta Asya’dan Bilecik’e Hıdırellez”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 15/1 Yaz, s. 13-28.
- Karahüseyinoğlu, MF. (2007). “Kırkpınar Yağlı Güreşlerinin Değişen Gelenekleri”, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, C. 9, S. 2, s. 1-8.
- Küçük, A., Küçük, MA. (2011). Türkistandan Türkiye’ye Alevilik-Bektaşılık, Ankara, Berikan Yayınevi.
- Küçükaltan, D., Oğuzhan, A., Apak, S. ve Boyacıoğlu, EZ. (2005). “Bölgesel Kalkınmada Kültürel Turizmin Etkisi: Kırkpınar Yağlı Güreşleri Örneği”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 6, S. 1, Haziran, s. 1-22.
- Ocak, AY. (1985). İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Ocak, AY. (1998). “Hıdırellez”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 17, İstanbul.
- Olgun, H. (2016). “İbadet, Ritüel ve Kurban”, Milet ve Nihal, 13 (2), s. 82-99.
- Önal, MN. (2008). “Muğla’da Hıdırellez Bayramı”, 38. ICANAS Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, s.1187-1208.
- Örnek, SV. (1971). Etnoloji Sözlüğü, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları:200.
- Özcan, A. (1996). “Güreş”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 14, s. 317-320.
- Polen Dergisi. (1999). “Geleneksel Spor Dalları”, Mayıs, s. 10-12.
- Roux, JP. (1994). Türklerin ve Moğolların Eski Dini, Çev.: Aykut Kazancıgil, İstanbul, İşaret Yayınları.
- Sezer, A. (1999). Kırkpınar, İstanbul, Sportif Yayıncılık.
- Tunca, A. (2016). Edirneli Adalı Halil Pehlivan’ın Güreşleri ve Güreş-Yağlı Güreş - Kırkpınar..., Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları No:21.
- Uca, A. (2007). “Türk Toplumunda Hıdırellez-I”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.34, Erzurum, s. 113-138.
- Uludağ, S. (1998). “Hızır”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 17, s. 409-411.